

Luísa Blanco

Este ano de 1993 está dedicado ó escritor ourensán Eduardo Blanco Amor, por iso é moi frecuente que se publiquen libros e traballos co ánimo de que sexa máis coñecido¹. Eu ando a ler un deles escrito polo polígrafo Francisco Fernández del Riego, e nunha das súas interesantísimas páxinas, o que o estudioso dicía deume o título do que eu andaba a buscar para renderlle co meu traballo unha homenaxe ó escritor nado na cidade das Burgas, é o seguinte: «En Blanco Amor hai unha circunstancia biográfica que explica a presenza do Ourense natal na súa obra. A vida do emigrante que non asimilaba, era polo xeral unha vida profesional... Os días da emigración do escritor, que sumaban corenta e cinco anos, movéronse ao redor dun eixo que viraba sobre si mesmo. Era a vida en Ourense, nos anos básicos do ser desde a nada deica os dezaioito anos»². Isto foi precisamente o que me chamou a atención xa a primeira vez que lín a súa obra: a presenza de Ourense, de A. –tal como aparece nas novelas–, tanto que eu percorría mentalmente co narrador as rúas que tantas veces paseei nos anos da miña nenez e puberdade³; eu incluso «coñecín» algún dos personaxes que transitan polas páxinas blancoamorianas⁴. E xa veño de citar unha das presencias máis ourensás na obra que escollín para homenaxear a Blanco Amor: *Xente ao lonxe*⁵, que volvíñ ler con maior atención; trátase dos personaxes.

No axuste interno do proceso novelesco, ‘a presenza de medio cento de seres agonistas’ (Blanco Amor dixit)⁶ dá vida a unha panorámica social que se amosa dividida en dous niveis opostos: por unha banda, comerciantes e cregos, que

---

1. Vid. por exemplo, A. Tarrío Varela, *Primeiras experiencias narrativas de Blanco Amor*, Vigo: Galaxia, 1993; Xavier Carro, *A obra literaria de Eduardo Blanco-Amor*, Vigo: Galaxia; Luís Pérez, *Blanco-Amor e os seus escritos periódicos*, Vigo: Galaxia e Varios autores, *E. Blanco Amor*, Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Día das Letras Galegas 1993.

2. F. Fernández del Riego, *Blanco Amor. Emigrante e autodidacta. A súa vida literaria*, Vigo: Ed. Ir Indo, col. A fraga, 1993, p. 35 e p. 72: «A xente desa novela está alí a vivir».

3. Vivín ata os dezaioito anos preto do Axuntamento, na zona vella de Ourense e a maioría das rúas, calexóns e prazas que aparecen en *Xente ao lonxe* e *A esmorga* sonme de sobras familiares.

4. Oín falar tanto dalgún deles que crin coñecelos e outros personaxes recórdanme o comportamento doutros coa mesma profesión que os descritos polo escritor. Vid. o libro editado pola Xunta de Galicia con motivo de dedicación deste ano ó escritor, p. 34: «Blanco Amor planea en *Xente ao lonxe* sobre a mesma Auriá que nos descobre *A esmorga*. Proba diso é a presenza nunha e noutra de personaxes comúns...»

5. *Xente ao lonxe*, Vigo: Ed. Galaxia, 1985 (4ª ed.).

6. Vid. del Riego, p. 128.

semellan encarnar o inmovilismo e a intolerancia; por outra parte os traballadores , solidarios, conscientes da súa condición e loitadores esforzados, «para quen van as simpatías do escritor»⁷.

Na súa maior parte estes máis de medio cento de agonistas existiron, pois o mesmo escritor ourensán «falaba tamén de que as narracións que escribira, xa home ben maduro, ocorreran no pasado ourensán. Un pasado que, desde lonxe, se trocaría en atmósfera máxica»⁸.

Entre os personaxes que existiron en Auria e que aparecen en Xente nos anos en que está ambientada a novela destacarían os seguintes, comenzo pola clase social que comprende ós comerciantes e os cregos que semellan encarnar o inmovilismo e a intolerancia⁹: «Su ilustrísima... outros que pra unha eirexa da terra de su Ilustrísima, que é da parte navarra, como sabedes» (p. 235).

Trátase, sen dúbida, do Bispo Eustaquio Ilundain, que estivo en Ourense de 1904 a 1921; o mesmo aparece varias veces a propósito dos acontecementos do Mosteiro de Oseira e que por este motivo o destinan a Sevilla¹⁰.

Un comerciante que tivo moito protagonismo social e económico no Ourense de principios de século foi o drogueiro Aperribay, citado en varias ocasións en Xente:

Como xa sabían que despois de cada 1º de maio fan «de quincena», facían o que podían pra desquitárense por adiantado: «¡Morra o preboste!»; «¡Abaixo o boticario Perreibay!» (p. 293).

Luís Rivas no capítulo dedicado a 'A chegada do cine' e á hora de falar da censura no cine dí: «Había unhas Xuntas Provinciais de Protección á Infancia... En Ourense no ano 1914, formaban o xurado da censura catro coñecidos conservadores, Ezequiel Aperribay...».

---

7. Vid. Xunta p. 33. Hai unha diferenza moi grande entre o número de agonistas, 'medio cento' según o que recolle del Riego e os autores do libro da Xunta (X. Rábade Paredes -H. Villar Janeiro) 'cento setenta personaxes. Vid. tamén entorno ó universo blancoamoriano, Pilar Lorenzo, 'O personaxe' en *Contribución ao estudo da novela de protagonista infantil e xuvenil na literatura galega contemporánea*, Sada-A Coruña: Ed. do Castro, 1981.

8. Cfr. del Riego, p. 112, e Xunta, p. 33: «... os actores principais van destacándose progresivamente no relato contra un fondo no que se move o proletariado de A... ó lonxe, enfócanse ou albíscanse outros grupos sociais...» Este alonxamento da realidade, este ver á xente dende a distancia, parece xustificarse na novela en moitas ocasións, vid. por exemplo p. 227: «Apagóu a bombilla e foise. Dorminme outravolta, ou somellóumo. Naquíl entresono desacougado seguía a ouvir as voces ao lonxe, cada vez máis ao lonxe, de moita xente ao lonxe, tanta que tiña que ser un sono...»

9. Vid. nota 6; na corroboración dos personaxes reais colaboraron Luís Blanco e Celsa Rodríguez, quen sendo máis novos que o escritor, compartiron parte da circunstancia histórico-social da época; eles foron, sobre todo, os que me responderon as múltiples preguntas que lles prantexei en relación con moitos personaxes, ademais da consulta doutras persoas así como de libros como *De los corregidores a los gobernadores de Orense* de Luis M. García Mañá, La Coruña: Ed. La Voz de Galicia, 1986, (Mañá) e sobre todo *Do Posío os Remedios*, de Luís Rivas Villanueva, Ourense, 1989 (Rivas 1).

10. Cfr. Xente, p. 252: «O señor bispo desapareceu o primeiro día dos cantazos. Sópouse logo que se retirara, por un tempinho, ao convento de Allariz. Tres anos despois era cardeal arcebispo de Híspalis». Vid. Rivas 1, p.30: «velou celosamente pola disciplina sendo trasladado a cadeira metropolitana de Sevilla... tiña teima coas diversións do pobo de Ourense».

O mesmo estudioso nun traballo aínda inédito¹¹ á hora de tratar á xente que posuía algún negocio, dí: «A droguería negocio de moita máis enxundia, pois vendía sin timidez drogas, atendiana, Pinal, Yebra y Aperribay, situados na rúa de Santo Domingo, negocio que aínda existe e que tiña dúas saídas e un grande almacén para atender a demanda de toda a provincia»; máis adiante, no mesmo traballo, cando o autor trata da Cámara Oficial de Comercio e Industria, do seu nacemento... volvemos atoparnos co Sr. Aperribay :» O día 10 de maio de 1900, os empresarios ourensáns tra-lo acordo das cámaras de comercio de toda España, pensan facer o primer peche xeral,... En xullo dese ano celébrase de novo Asamblea Xeral, renovándose os cargos de secretarios e de vocais... o tema levanta debate dentro da Cámara, facendo uso da palabra os señores Aperribay,...».

Outro personaxe moi representativo deste grupo social é un avogado, que non tiña moi boa sona, a vulgar polas testemuñas orais recollidos¹²:

Teu pai non terá máis defensor que o probe Quero... Por moitas que sexan as razóns de seu talento xurídico, que non lle faltan, leva enriba a chata de borrachín que autoriza aos mangantes da toga e aos entroidos da muceta a rírense dil sin xiquera entender seus argumentos (p. 262).

O colexio dos Irmáns Maristas, co nome ou alcume dalgún deles incluído, parece desatar en moitas ocasións a ira de Blanco Amor¹³; sabemos que el non estudiou neste colexio, sen embargo aparece moi citado; sen dúbida tiña compañeiros e amigos que estudiaban nel. Os irmáns maristas aparecen nomeados de diferentes formas á través da novela:

O frere Papuxas (p.159).

Ninguén de nós quería ao Papuxas, me caso nil e no seu babero, (p.160).

un bo modo de lle dar unha lección aos «baberos» (p. 222)

O frere François «Papuxas», sin os anteollos grosos non se sabía pra ónde fitaba... O Papuxas baixou do estrado e díulle un carracho a man aberta que coasi o debruza... O Papuxas, sin máis, empezou a pancadas de home, a man pecha, co Susiño da Severa que non ten corpo onde levalas. (p. 161).

Ao Papuxas xa o fletaron pra o Seminario de Tui pra que esteña máis seguro. (p. 165)¹⁴.

---

11. Neste traballo figuran moitos ourensáns da época, agrupados por tipos de traballos como carniceiros, panadeiros, confiteiros...

12. Segundo informacións dalgúns testigos da época, este avogado era pequeno e coxo; cando perdía un pleito, agachábase e miraba debaixo da mesa e o xuíz dicíalle: ¿que busca vostede? ¿a xusticia! respondíalle o avogado.

13. «Non merece un mellor trato tampouco a clerigalla: a intolerancia cruel do irmán Papuxas, o proxenetismo do irmán Pierre...», cfr. Xunta, p. 35.

14. Os Maristas fundaron un Colexio en Tui no ano 1922, o mesmo tempo era un Noviciado; máis tarde converteuse tamén en fogar de irmáns xa xubilados ou retirados da docencia.

Entre os personaxes máis representativos da clase social traballadora, dado que a novela pretende ser «un refleción del vivir de las clases trabajadoras del Ourense de hacia 1910 y de sus inquietudes políticas y sociales, de sus tareas cotidianas, de su vida, en fin»¹⁵, está Aser Vilar o pai do narrador Suso; un dos epígrafes do libro de Rivas está dedicado a 'A academia do Ferrín' que era unha das de máis sona de A. da «que se ten coñecemento polos textos publicados na revista Auriabella de 1903... a fama desta academia déulla o fundador Angel Ferrín Moreiras e os seus alumnos, entre os que se toparon Sebastián Martínez-Risco, sempre sentado na bancada ó carón do Aser, fillo de Angel Ferrín»... ; eu penso que o pai do narrador Suso, o Aser que tanto nomea a novela é este, o fillo do director da academia Ferrín¹⁶; ademais o narrador Suso traballa:

Ia facer ano e medio que entrara na imprenta «La Popular» (284).

que é precisamente onde traballaba Eleuterio , 'tipógrafo da Imprenta Popular'¹⁷ e compañeiro de estudos do pai do narrador Suso, do Aser.

Outros personaxes da clase traballadora son: o consciente compañeiro Serantes (p. 296) quen na manifestación do 1º de maio 'na Presidencia dise ano ían o Serantes polos carpinteiros de obra; o Cuanda polos xastres, o Vergés, Director do Orfeón Auriense, polos barbeiros... (p. 293)¹⁸.

Algunhas veces o lector atópase con que un personaxe ou agonista realiza unha certa actividade que o propio Blanco Amor facía, como é ser membro da Adoración Nocturna de Ourense, alomenos consta a súa petición e aceptación como «Tarsicio», dados os poucos anos que o escritor tiña nese momento¹⁹; atopamos estes personaxes que son adoradores nocturnos:

Eso asegún, porque eí tes ao máis novo dos do comercio do Aubonmarché que, con vinteseite anos ten cinco fillos, e o Aldana oito, e o Cardoso once, todos iles señoritos fora a alma, a máis do que chingan fora da casa.

---

15. Cfr. A. Tarrío Varela, *Literatura Gallega*, Madrid: Ed. Taurus 1988, p. 160.

16. Hai outro personaxe da clase traballadora que tenun gran protagonismo social, trátase de Aser do Campo, quen o 22 de xuño de 1913 participa nun mitín en Ourense 'ás 10,30 na Alameda para pedir que finalice a Guerra de Marrocos'; este mesmo Aser, en decembro de 1912, según unha nota de *La Región* é o secretario do Comité Ejecutivo Regional Agrario 'cuyos estatutos han sido entregados al gobernador para su aprobación y examen'; Vid. Rivas I, pp. 90 e 97 respectivamente. Parece que Blanco Amor funde en un ámbolos dous Aser.

17. Ibidem, p. 57; ademais o propio escritor traballou nesta imprenta onde 'escasamente resistira uns meses'; vid. Gonzalo Allegue, *Eduardo Blanco Amor. Diante dun xuíz ausente*, Vigo: Ed. Nigra, 1993, (EBA), p. 38: «Un día o seu primo Xavier Bóveda... levouno con el á imprenta La Popular. Bóveda pídelle que deixe o café e que se faga aprendiz de caixista, que non é mal oficio, e que lle permite a ilusión da letra impresa».

18. Cfr. *La Región* de Ourense do 22 de outubro de 1912 recolle un mitín celebrado o domingo día 20 dese mes no Centro de Sociedades Obreiras, ás 20,30 horas. «Miguel Serantes de la Sociedad de Carpinteiros vierte conceptos duros contra los capitalistas, al que debe combatir el obrero, sin personalizar jamás...»; este personaxe tamén aparece en *A esmorga*, cfr. p.20; tamén houbo un Cuanda funcionario da Deputación, tiña unha perna tesa (información de testigos). Vid. Rivas I p. 136: «A partir de 1892 a vida dos orfeonistas normalizouse baixo a dirección de Adolfo Berjes e coa axuda da Deputación»; en 1880 o tesoreiro da Sociedade Coral «Orfeón Orensano» era José Cuanda, empresario da hostelería; ibidem, p. 135.

19. Coa palabra 'Tarsicio' refírese o escritor a un membro do xurado do premio ó que presentou Xente, vid. del Riego, p. 156: «Para ese confesor de Tarsicios ou virxes ursulinas, os instantes escabrosos

Home, non todos. O Cardoso é da Adoración Nocturna. (p. 61).

... a filla do capataz de Fundición, Lucía do Quirino, que noustante ser o pai da Adoración Nocturna e gran vela en todas as procesións, (p. 153).

Hai un acontecemento ó que Blanco Amor dedica varias páxinas, tal é a importancia que lle concede, dada a cantidade de persoas de tódalas clases sociais implicadas nel; trátase dos sucesos acaecidos no Mosteiro de Oseira e nos que participa o propio escritor sendo moi neno²⁰:

Daquela o gobernador de A. era un conde vellouqueiro e bandullón, arrombado na Corte (na corte, como decía o Mosquera), sin cartos, sin profesión, coa cabeleira e as longas barbas brancas de «comendador que me pierdes» que lle daba un aquel de importancia teatral²¹.

O outro acontecemento ó que o escritor lle dedica tamén varias páxinas é á manifestación do primeiro de maio de 1912: Vexamos algún texto no que se describe:

Nos primeiros de maio de A., só remanecían abertas as tabernas e casas populares de comidas... Ben sabido era que os traballadores de A. armaban ise día grandes merendas familiares, a máis das famosas «lobadas» de solteiros e homes sós pra levaren á «Jira Campestre» que se facía despóis do mitin, no Campo dos Remedios (p. 220)²².

Ambolos dous acontecementos, os de Oseira e as manifestacións do primeiro de maio, marcan ó escritor dende neno, pois os dous feitos están presentes en moitas páxinas da novela que o escritor, dende a vellez, escribe, rememorando aqueles

---

puideron máis en contra que as que serían lóxicas valoracións académicas perante a lingua do libro». Vid. EBA, p.317, para o asunto da no concesión do Premio «Galicia» promovido polo Centro Galego; vid. tamén Carballo Calero, *Historia da Literatura Galega Contemporánea*, Vigo: Galaxia, 1975, pp. 717-8.

Según pode verse no documento adxunto, o escritor tiña doce anos no momento de facer a solicitude, pois según consta, naceu o 8-9-1898 e residía na rúa D. Juan de Austria, nº 9 (para a controvertida cuestión da data de nacemento vid. EBA p.31) avalada polo seu primo o poeta Javier Bóveda 'que escribe ao pagado madrigais para señoritas que logo reparte nunha bicicleta', *ibidem*, p. 38.

20. Vid. EBA, p. 37: «No 1909 o neno Eduardo Blanco está entre a multitude que apedrea o «Pazo Episcopal» e o Centro de Obreiros Católicos polos sucesos do Mosteiro de Oseira, nos que a Garda Civil disparara contra os campesiños. Noite tras noite acantazan a Galería do Pazo e a Audiencia. Estes sucesos novelaraos logo na súa novela Xente ao lonxe.

21. Trátase de Tomás Alonso Zabala, Conde de Buena Esperanza. «El año 1909 iba a traer al país un sinnúmero de sucesos, entre ellos la Semana Trágica de Barcelona. En Galicia se sintieron los efectos de estos hechos. En concreto en Orense se produjo el Motín de Oseira. Esto dio lugar al nuevo relevo en el Gobierno Civil de la Provincia, que por R.D. de 27 de junio de 1909 es ocupado por D. Francisco Garvi y Oliver, que a la sazón era Senador del Reino» (Mañá, p. 94).

22. Cfr. Rivas I, p. 83: «O grande día de festa dos obreiros era o primeiro de Maio, xornada convocada ano tras ano polo Centro de Sociedades Obreiras, pregándolle os obreiros, que non traballasen e despois que se manifestaran. O programa de preparación era motivo de longas discusións e dun esmerado e coidado deseño...»

sucesos que lle quedaron gravados na memoria; pódese dicir que ámbolos dous feitos están novelados, mais non por iso son menos reais, xa que a existencia da maioría dos personaxes implicados -empezando polo gobernador- está documentada puntualmente.

Son moitos máis os personaxes que viviron na época e que poderían tamén citarse tales como o Malingre, o da Fundición; os donos da Banca Romero; o médico Barada, que é un pseudónimo do Parada Justel; o dono do Bazar Peláez; as monxas Adoratrices e as da Inclusa, unhas recollían ós nenos e as outras ás 'nais' descarriadas; a Nonó e a Chelito, mulleres típicas de tódalas idades; o Orfeón ourensán; o reximento de Ceriñola ... pero penso que con aqueles son suficientes para constatar que Eduardo Blanco Amor novelaba uns acontecementos que ocorriran no pasado, e para reafirmar aínda máis a sensación de realidade puxo como protagonistas ós actantes/agonistas deses acontecementos, aqueles que verdadeiramente os protagonizaran, nomeándoos cos seus nomes e apelidos; para que non haxa dúbidas, incluso inclúe as profesións de cada un.

Trátase, en definitiva, dunha crónica do Ourense de primeiros do século XX, escrita por un testigo-actor da época, que polo tanto non pode ser totalmente obxectivo, nin o pretende. Mais aí quedan os datos que constatan as realidades noveladas por EBA.

Luísa Blanco
Universidade de Vigo